

li su pretežno obrtnici, a samo ih se nekoliko bavilo isključivo trgovinom. U različitim popisima iz 18. st. upisana su ova zanimanja jastrebarskih građana: kovači, kolari, bačvari, tkalci, kožari, opančari i obučari, zidari, krojači, mesari, remenari i sl. Ovi su obrtnici zadovoljavali potrebe stanovnika agrarnog područja: Prigorja, Polja i Pokuplja. I okolno seosko stanovništvo koje se bavilo poljoprivredom razvijalo je različite rukotvorske vještine za vlastite potrebe, pa tako i zanat košarkaša, lončara, tkalaca, kovača, opančara, obučara, klobučara, suknara i druge.

I urbana i seoska sredina jastrebarskog kraja prakticirale su gotovo identične vrste rukotvorskijh vještina. Danas su preostale još samo neke od tih tradicijskih djelatnosti pa ih treba rekonstruirati i prezentirati. Poradi tih povijesnih značajki tradicijski zanati kao vještine koje nestaju imaju posebno mjesto u muzeološkoj koncepciji stalne postave Zavičajnog muzeja u Jastrebarskom.

Za kongres IUAES-a 1988. godine Muzej nastoji pripremiti popratnu kongresnu manifestaciju koja se dobro uklapa u godišnje planove Muzeja: živi sajam i izložbu tradicijskih i još živućih zanata Jastrebarskog i okolice. Uz muzejsku postavu zanata bit će angažirani preostali aktivni obrtnici iz Jaske i okolice da na sajmu — koji se inače održava redovito svakog ponedjeljka u Jastrebarskom — prodaju svoje proizvode izrađene po uzoru na tradicijske. Ovog bi se puta sajam održao uz dvor Erdödy koji privlači kao istaknuti primjer srednjovjekovne arhitekture iz 16. st. i kao značajan spomenik kulture jastrebarske općine. Osim zanata prikazanih na izložbama (košaraš, lončar, tkalja, kovač, opančar) prikazali bi se još i: licitari i medicari, sitari, remenari, vinari (uz degustaciju vina), pečenjari i ugostitelji s tradicijskim jelima ovog kraja... Takvom usporednom postavom, koja bi se ostvarila ili pod vedrim nebom ili pod šatorima, prikazali bi sudionicima kongresa znatan dio iz bogate tradicije života ljudi ovog kraja. Uz izložbu i sajam predviđa se izdavanje ilustriranog katalog na engleskom jeziku. Uz izložbu moći će se pogledati i izložena rukotvorstva, snimljena na video-kazeti. To bi bio također sajam suvenira, tj. predmeta domaće radinosti (lončarenja,

pletanja, tkanja, vezanja, kovanja; drvenarija i licitari) koji bi ilustrirali kulturološki identitet ljudi koji žive na ovom tlu.

Realizacija ove manifestacije trebala bi biti značajan događaj povezivanja kulture s turizmom i ugostiteljstvom budući da se očekuje nekoliko tisuća sudionika, a takva sprema trebala bi biti dobra motivacija za djelotvornu akciju.

Veliki problem je svakako prilagodavanje izložbenog prostora za prikaz svakog pojedinog zanata, a za tu svrhu planira se iskoristiti dio podruma, kao i nekoliko prostorića u desnom krilu dvora. Radovi na obnovi Erdödyjeva dvora su već trebali započeti, prema planu, da većim dijelom budu završeni do »Univerzijade« 1987. godine. Osim toga, dvor u kojem će se odvijati buduća muzejsko-galerijska djelatnost mogao bi postati u daljnjoj namjeni jedan živi centar tradicijskih zanata, o čemu se i razmišlja.

ABSTRACT

Traditional crafts of Jastrebarsko and its surroundings

D. Cvetan

The local museum of Jastrebarsko (in close neighbourhood of Zagerb) is organizing an accompanying event to the Congress of the International Anthropological and Ethnological Union, to be held in Zagreb in 1988. The event is to consist of a fair and an exhibition of the traditional and still practiced crafts of Jastrebarsko and its surroundings.

Uoči izložbe Tradicijsko opančarstvo Jastrebarskog i okolice

Dragica Cvetan

Zavičajni muzej Jastrebarsko,
Jastrebarsko

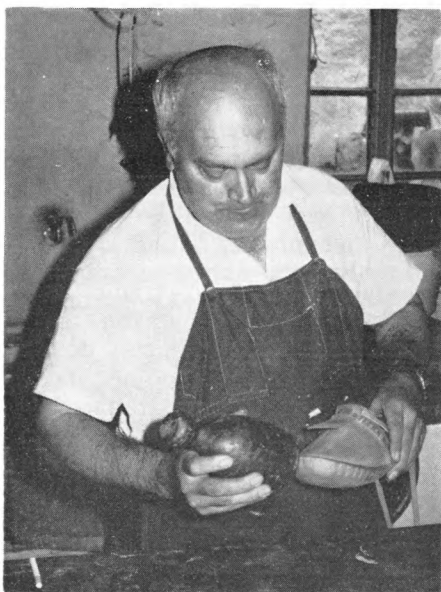
Primljeno: 3. 11. 1936.

Tematsku izložbu o tradicijskom opančarstvu jastrebarskog kraja priprema Zavičajni muzej Jastrebarsko potkraj 1986. godine* u dvoru Erdödyjevih u Jastrebarskom. Tako će javnosti predstaviti još jedan izumrli (zamrli) zanat u sklopu dugoročnog programa izložbe **Tradicijski zanati Jastrebarskog i okolice**. U pripremi su slijedeća rukotvorstva: pletarstvo, kovanje, tkanje na horizontalnom tkalačkom stanu u Pokuplju, te licitari, bačvari i dr. Godine 1987. povodom »Univerzijade '87« postaviti ćemo izložbu pletarstva.

Jastrebarsko se spominje već u Buli Bele IV, 1257. godine, kao slobodno naselje trgovaca i obrtnika. Od 13. st. Jaskanci kao slobodni građani razvijali su sve vrste zanata. Jastrebarski purgari su pretežno obrtnici, a samo ih se nekoliko bavilo isključivo trgovinom. U različitim popisima iz 18. st. upisana su ova zanimanja jastrebarskih građana: kovači, kožari, opančari, zidari, krojači, mesari, remenari, torbari, obučari i sl. Sva su ta zanimanja zadovoljavala obrtničkim uslugama bliže agrarno područje. O različitim zanimanjima svjedoči Privilegij skupnog ceha iz 1848. godine i pečatnjak obrtničke zadruge u Jastrebarskom.

Među brojnim zanatima, u Jastrebarskom, od davnine je bilo poznato tradicijsko rukotvorstvo — opančarija, kao i prerada kože. Ispitivanje tog tradicijskog rukotvorstva provedeno je od 1982. do 1986. godine u Jastrebarskom. Za potrebe muzejske dokumentacije zabilježili smo proces izrade opanaka kapičara na crno-bijelim fotografijama, dijapozitivima i video-kazeti. U tome nam je pomogao mještanin Jastrebarskog, majstor Vlado Kufrin koji je opančariju naučio i naslijedio od svojega oca Pavla. Vlado još i danas izrađuje opanke prema potrebi. Zato je za Muzej u Jastrebarskom 1983. godine izradio pet pari različitih vrsta, a u ljeto 1986. godine izradio je de-

* izložba je otvorena 22. 4. 1987. godine u dvorcu Pribić, Pribić

Vlado Kufrin — jedini preostali opančar u Jastrebarskom

set pari. U Jastrebarskom — prema kazivanju bivšeg opančara Martina Tomeca — bilo je između dva rata sedam opančara sa sedam radnji: Aleks Kazić, Krištof Medur, Stjepan Bohaček, Pavle Kurfin, Franjo Bradica i Šebašić. Radnje su bile locirane uz glavnu ulicu jastrebarskog trgovišta. Poznato je i pamti se da su opančari prestali raditi poslije drugog svjetskog rata jer nije bilo kože, a u brojniju obučarsku zadrugu nisu htjeli ući. Tako je obučarska i kožarska poslijeratna zadruga istisnula opančarsku proizvodnju.

Osim jastrebarskih opančara, u Pokuplju i Prigorju radili su i drugi opančari: u Petrovini Josip Borošić (Petrovina 70) čiju je opančarsku radnju Muzej otkupio 1983. godine; u pokupskoj Dolnjoj Kupčini radio je neko vrijeme Pavao Kufrin, a od 1967. godine Ivan Grbiniček čija je radnja u stalnoj muzejskoj postavi, u jednoj drvenoj katnoj kući etnoparka u Dolnjoj Kupčini. I druga sela su imala svoje opančare.

Opanak, specifična vrsta obuće, jednostavnog ali funkcionalnog oblika, karakterističan je odjevni predmet i u nošnji seoskog stanovništva jastrebarskog kraja. Po kroju i načinu obradbe razlikuju se razne vrste opanaka, s brojnim podvrstama. Svi uobičajeni tipovi panonskog opanka kapičara prodavali su se nekad ponedjeljkom na sajmištu u Jastrebarskom ili u radnjama majstora. Obrtnici opančari proizvodili su dakako po želji svojih kupaca i nove oblike sve

dok tovrnička obuća nije gotovo posve istisnula opanke radane rukom. Stanovnici jastrebarske općine uveli su i modernije vrste opanaka kao opanke petaše (s petama), saraše (sa sarima) i dr.

Rukotvorska vještina opančarenja zahtijeva doista veliku spretnost i vještinu, dok oblikovanje pojedinih ukrasnih detalja ovisi o ukusu i mašti opančara.

Na samom otvorenju izložbe, opančarsku vještinu demonstrirat će majstor Vlado Kufrin te će posjetiocima prikazati predajno umijeće opančarenja koje je preuzeo od oca, vrsnog opančara.

Proces izrade opanaka kapičara obuhvaća više radnji koje će biti prezentirane pomoću videa i crno-bijelih fotografija. Postupak čini: krojenje dijelova opanaka pomoću drvenih predložaka kalamira; močenje iskrojenih dijelova; šivanje potplata uz kapicu pomoću šivača, tankih trakova od kože, nabijanje opanaka na kalup; oplitanje trakova vrnčanjem kojim se izrađuje zapetak; obametanje — uvlačenje dugih remena od zapetka prema kapici; izrada resica i glađenje kojim se postiže sjaj opanka.

Opančarski alat stoji na opančarskom stoliću panklinu koji ima ladicu. Alat čine kalamiri, predložci za krojenje dijelova opanaka — potplata, kapice i jezika; kalupi od broja 10 do 50, noževi, šila — oštra i tupa, kliješta, čekić, panj, šubak i dr.

Poluopanak iz draganičkih i krašičkih sela
Snimio: Mladen Tomljenović

Sirovina za izradu opanaka je štavljena kravlja i teleća koža koju su nekoć sami opančari preradivali i bojali, a uoči rata kupovali su je u Samoboru.

Tipični oblici opanaka kapičara bit će prezentirani u funkciji kao dio krašičke (prigorske) nošnje, i to: ženske, muške i dječje muške na tri lutke.

Usporedo s tradicijskim postupkom izrade opanaka prikazat će se tehnološki postupak izrade kožne obuće suvremenog tipa koji se provodi u pogonu »Šimecki« u Pribiću. RO »Šimecki« kao sponzor »Univerzijade '87« ujedno je i pokrovitelj ove izložbe. Na samom otvorenju moći će se kupiti neki modeli modne obuće »Šimecki«, a narudžbe za opanke uzimat će opančar Vlado Kufrin. Prigodom otvorenja izložbe, Muzej će izdati ilustrirani katalog izložbe na tridesetak stranica s ilustracijama cjelokupnog tradicijskog postupka obrade kože i izrade opanaka.

ABSTRACT

In expectation of the exhibition on Traditional »Opanci« — Shoe

Manufacture in Jastrebarsko and its surroundings

D. Cvetan

The paper is a review of the thematic exhibition of traditional manufacture of the »opanci« shoes in the area of Jastrebarsko. The exhibition is to be staged by the Local Museum in the Erdödy Manor in Jastrebarsko. It is another event in a series of exhibitions covered by a long-term plan. In preparation are exhibitions on extinct crafts, such as handicrafts, basket weaving, ornamental biscuit baking etc.

Izložba Štajerska — most i bedem

Marija Šercer

Zagreb

Primljeno: 18. 11. 1986.

Izložba Štajerska — most i bedem (Die Steiermark — Brücke und Bollwerk) bila je otvorena od 3. svibnja do 26. listopada 1986. god. u dvorcu Herberstein kraj Stubenberga. Organizatori izložbe su Odjel za kulturu i umjetnost štajerske zemaljske vlade, Štajerski zemaljski arhiv i Oružana zemaljskog